

—● Kleuren: hoe doe je dat als fotograaf? ●—

Isja Nederbragt

Het gebruik van kleur is niet voorbehouden aan schilders, mode-ontwerpers en architecten. Ook de fotograaf kan door gebruik van kleur zijn foto's een extra dynamiek geven. In dit artikel bespreken we hoe de fotograaf de kleuren in zijn foto's kan versterken of zelf creatieve kleurrijke beelden kan maken, zoals bijvoorbeeld de foto op de voorkant van de SoftwareBus 2014-1.

Afbeelding 1: Palmboom in de Hortus te Amsterdam.

Waarom die aandacht voor kleur?

Kleur kan veel toevoegen aan het beeld, accenten aangeven, stemming benadrukken en spanning oproepen. Felle kleuren doen denken aan vakantie in warme landen. Fel gekleurde voorwerpen vragen om aandacht. Donkere kleuren benadrukken somberheid. Pasteltinten zijn broos, teder.

Wat is wat?

Het is overigens wel verwarrend, al die termen die gebruikt worden, zowel in de theorie over kleur als bij het fotobewerken. Daarom eerst uitleg wat in dit artikel onder de diverse termen wordt verstaan. Kleurenleer gaat over het wezen van het verschijnsel kleur (zie SWB 2014-1: Kleurenleer, iets voor de fotograaf?). Kleurenzien is het kijken en zien wat er om je heen aan kleur voorkomt. Kleur zien heeft met de eigenschappen van het oog te maken. Met kleurbeheer wordt bedoeld het aanpassen van een foto tot de kleuren de

werkelijkheid zo goed mogelijk benaderen. Als kleuren anders dan de werkelijkheid worden weergegeven, dan is er sprake van manipulatie. Manipuleren kan verder gaan dan alleen de kleur in een foto aanpassen of veranderen, maar gaat ook over het samenvoegen van beelden en gebruik van allerlei bewerkingsmogelijkheden. Bij reportage- fotografie is manipulatie uit den boze.

Het moderne fototoestel is tot heel veel in staat. Er ontstaan technisch heel goede foto's met een goede kleur. Maar soms wil je als fotograaf meer. En dat is ook mogelijk. Manipuleren van een foto wordt dan bewust toegepast om een bepaald effect te bereiken. Dan ontstaat 'kunst'.

Kleuren zien

Het begint natuurlijk met goed kijken. Over het algemeen letten we als fotograaf vooral op het beeld dat we zien op het scherm van ons fototoestel. Het vraagt oefening om tijdens het maken van een foto ook op kleur te letten. Kleur is overal om ons heen (afbeelding 2). Maar je moet die kleur wel zien. Ook het (vrijwel) ontbreken van kleur kan spannend zijn. Oefenen in het kijken naar kleur kan natuurlijk ook zonder fototoestel.

Zoals voor zoveel geldt ook hier 'oefening baart kunst'. Steeds meer automatisch zal dan de foto niet alleen door het beeld, maar ook door de kleur erin worden bepaald.

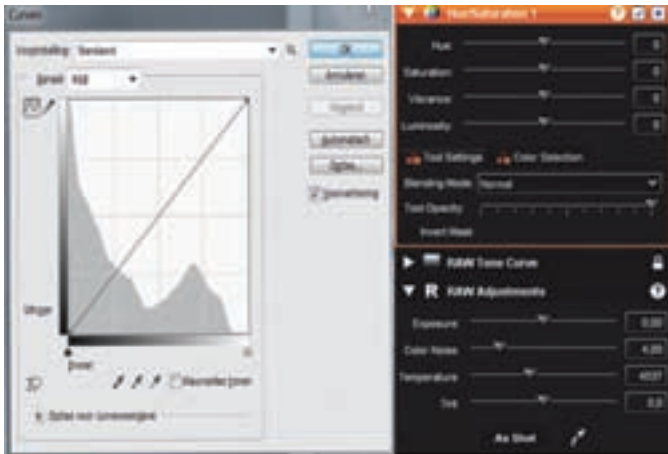

Afbeelding 2: Kleur om je heen

Kleurbeheer

Vooraf foto's die in RAW zijn genomen, vertonen nogal eens een kleurzweem en 'ogen' flets. Deze foto's vragen erom bewerkt te worden tot een natuurgetrouwe weergave. Daarvoor worden in een fotobewerkingsprogramma functies gebruikt als histogram, curve, helderheid en contrast. In fotobewerkingsprogramma's als Photoshop en Gimp moet je de weg kennen om dat voor elkaar te krijgen, fotomagement-

programma's als Lightroom en Lightzone werken eenvoudiger en sneller, doordat er met schuifregelaars wordt gewerkt (afbeelding 3).

Afbeelding 3: Links de curve in Gimp, rechts een schuifregelaar in Lightzone.

Instellingen van het fototoestel

Moderne fototoestellen zijn computers, met softwareprogramma's. Via de diverse menu-opties is het mogelijk de software opdrachten te geven. Dat zijn de voorinstellingen, zoals kleurverzadiging, over- of onderbelichten. Het verschilt per fototoestel welke functies mogelijk zijn. Zo is het via de functie verzadiging mogelijk te regelen dat de software al in het toestel de kleuren van alle foto's meer of minder verzadigd maakt, al naar gelang je in het menu hebt ingesteld. Tenminste, als je in JPEG fotografeert. Bij JPEG past de software van het fototoestel de instellingen toe. Fotografeer je echter in RAW, dan worden die voorinstellingen geregistreerd en als 'advies' meegegeven in het fotobestand. RAW houdt in, dat alleen de 'kale' gegevens in de foto terechtkomen. Alle aanpassingen moeten later op de computer worden toegepast. Vandaar dat foto's in RAW fletse kleuren hebben.

Eigenschappen van de sensor

Voor de sensor in een fototoestel zitten kleurenfilters (rood, groen en blauw). Deze filters laten selectief licht door. De sensor zet dat licht om in elektrische signalen. Een softwareprogramma vertaalt die signalen naar een beeld met licht en kleur. Als de sensor lang moet werken, bij lange belichtingstijden, wordt hij warm en gaat anders werken: kleuren krijgen meer intensiteit en zijn meer verzadigd. Van dit fenomeen maken landschapsfotografen gebruik. Lange belichtingstijden worden bereikt door een grijsfilter voor de lens te plaatsen. Belichtingstijden van ongeveer 10 minuten voldoen. Wolken worden echter onscherp en de beweging van water verdwijnt. Let op, bij zeer lange belichtingstijden (bijvoorbeeld 30 minuten) ontstaat door het warm worden van de sensor ruis. Dat wil je natuurlijk voorkomen. Wil je dus meer verzadigde kleuren in je foto, dan kan je een grijsfilter gebruiken, met lange belichtingstijd, en met gebruik van statief.

Kleurverzadiging

Er is ook een andere manier om vrijwel hetzelfde effect, verzadigde kleuren, te bereiken. Fotobewerkingsprogramma's geven die mogelijkheid. Veel foto's die bij de weerberichten van de NOS worden getoond lijken daar een voorbeeld van. Er zijn diverse mogelijkheden om de kleurverzadiging (saturatie) aan te passen: door het contrast te vergroten m.b.v. de functie 'curven' of 'contrast'; de functie 'vibrance' werkt in de middentonen en geeft subtiele kleuraanpassingen, de functie 'verzadiging' (saturatie) geeft over alle

kleurtonen een aanpassing. Vibrance en verzadiging zijn beide zelfs te gebruiken in tegenovergestelde richting. Een foto kan sprekender worden als de kleurverzadiging is verhoogd, maar pas op, te veel verzadiging geeft een effect alsof het om een grafische afbeelding gaat (zoals in afbeelding 4 rechts).

Afbeelding 4: Links oorspronkelijke beeld, rechts maximaal verzadigd.

Manipuleren van foto's

Het kan zijn dat je als fotograaf nog meer wilt. Dat vraagt gebruik van fotobewerkingsprogramma's: lagen, lagen samenvoegen, plaatselijk kleur veranderen en uitgebreider manipuleren van beelden. Daarbij kunnen nieuwe beelden met onverwachte kleuren ontstaan. De foto op de voorkant van de SoftwareBus 2014-1 (afbeelding 1) is op deze manier tot stand gekomen.

Dubbelopname

Het begon bij mij uit nieuwsgierigheid naar hoe je een dubbelopname maakt op de computer en of dat anders is dan de dubbelopname met een fototoestel. Ook intrigerend is het gebruik van de overvloeimodus als je met lagen werkt (afbeelding 7). Dat gaf aanleiding tot 'het maar eens uitproberen'. Het resultaat van dit experimenteren is helaas niet te voorspellen, vaak is het alleen geschikt voor de prullenbak. Maar soms, soms, ontstaan fantastische beelden. Sommige fototoestellen hebben een functie waarmee twee of meer opnamen over elkaar kunt maken. Net alsof je vergeten bent je filmrolletje door te draaien. Soms is er ook nog een keuze mogelijk in de intensiteit van de opnames. Kleuren worden over elkaar gezet en beelden in de ene opname worden doorbroken door lijnen van de andere opname. Omdat de dubbele opname nogal contrastarm kan zijn, is het nodig in de uiteindelijke foto het contrast te verhogen. Afbeelding 5 is daarvan een voorbeeld.

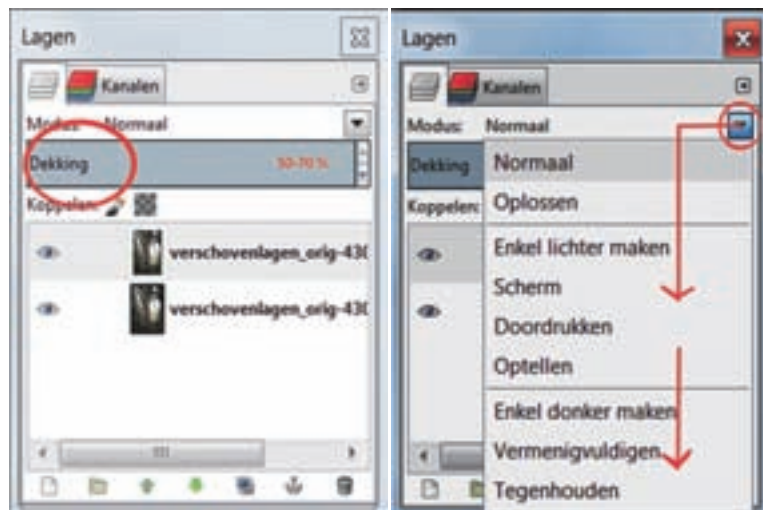
Afbeelding 5: Paleis van Justitie te Amsterdam, dubbelopname met twee foto's.

Dubbele opnamen zijn ook op de computer te maken. Daarvoor is een fotobewerkingsprogramma nodig dat met lagen kan werken, en twee of meerdere foto's. Hierbij wordt de eerste foto geopend en een tweede foto als laag over de eerste foto gelegd. Door de bovenste laag meer of minder transparant te maken ontstaat een dubbelbeeld. De transparantie van een laag wordt geregeld via het venster 'Lagen' en de functie 'Dekking'. Dat venster verschijnt zodra een afbeelding meer dan één laag heeft, meestal rechts onder in het scherm. Het is eventueel oproepbaar via Ctr+L (afbeelding 6).

(Kleur)aanpassingen, van iedere laag afzonderlijk, kunnen het beeld nog verder aanvullen. Lagen samenvoegen en 'Klaar is Kees'.

Overvloeimodus

Als er twee lagen actief zijn, is het mogelijk om de overvloeimodus (in het Engels 'blending mode') uit te proberen (afbeelding 7). De informatie van beide lagen wordt gemengd, waarbij keuze mogelijk is uit de manier waarop dat gebeurt. In de GIMP gaat dat als volgt: open een foto. Voeg een tweede laag toe. Het venster 'Lagen' (= Ctr+L) verschijnt, meestal rechts onder in beeld (afbeelding 6 en 7). De overvloeimodus wordt geopend door op het pijltje naast 'normaal' te klikken. Er wordt een hele rij mogelijkheden zichtbaar.

Afbeelding 6: Venster 'Lagen' met functie 'Dekking' in de Gimp.

Afbeelding 7: De zoekknop bij de functie 'Normaal' opent een hele reeks mogelijkheden om lagen samen te voegen.

De kleuren die ontstaan in het combinatiebeeld worden door het programma berekend. De overvloeimodi 'verschil' en 'aftrekken' staan onderaan (rode pijl in afbeelding 7 naar onderen volgen) en geven de meest spectaculaire resultaten. 'Verdelen' geeft het effect van een pentekening. Ook hier geldt dat het resultaat niet altijd te voorspellen is, het blijft uitproberen. Ook bij gebruik van de 'overvloeimodus' zijn aanpassingen van een van de lagen mogelijk, zoals veranderen van transparantie, het weggommen van delen van een van de foto's en zo meer. Na samenvoegen van de lagen is verdere bewerking mogelijk.

Afbeelding 8: Eén foto, twee lagen, bovenste laag iets verschoven. Boven de oorspronkelijke foto van bladeren, onder het resultaat van de overvloeimodus.

Hetzelfde is mogelijk met twee lagen waarbij de ene laag een kopie is van de andere. De bovenste laag wordt verschoven ten opzichte van de onderste laag, anders ontstaat er zwart of wit. Ook hier geldt: hoeveel je de bovenste laag verschuift, is uitproberen. Vooral de grensgebieden van voorwerpen krijgen felle kleuren, die afsteken tegen donkere velden (afbeelding 8). Ben je niet tevreden, dan begin je opnieuw.

De al eerder genoemde foto op de voorkant van de SoftwareBus 2014-1 is op deze manier tot stand gekomen. Hierbij is de originele foto gekopieerd tot een laag. De laag is iets verschoven t.o.v. de onderlaag. Daarop is de overvloeimodus 'aftrekken' toegepast.

Een ander experiment (afbeelding 9) liep ook heel goed af: de eerste foto is scherp genomen, de tweede foto is gelijk aan de eerste, alleen is hij onscherp gefotografeerd. Door

verschillende focus bij het maken van de foto's vallen de beelden niet geheel samen. Beiden lagen zijn bewerkt met de overvloeimodus 'verschil'.

Tot slot

Voor aandacht voor kleur in een foto geldt: 'oefening baart kunst'. Ook het bewerken van foto's vraagt oefening. Het resultaat bij kleinere aanpassing is meteen zichtbaar. Bij het werken met lagen en de overvloeimodus is het resultaat niet altijd voorspelbaar, maar soms ontstaan er, als verrassing(?), prachtige beelden.

Is het nog fotografie? Of is het de fotografie voorbij?

Afbeelding 9: Het bos is erg spannend geworden.

